

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 14/2026 vp** eduskunnalle varmuusvankeutta ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn muuttamista koskevaksi lainsäädännöksi

Aluksi

Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia (39/1889) ja elinkautisvankien vapauttamismenettelystä annettua lakia (781/2005) sekä useita muita lakeja. Lisäksi esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki varmuusvankeudesta. Esityksessä ehdotetaan, että Suomessa otettaisiin käyttöön varmuusvankeus ja että yhdistelmärangaistuksen soveltamisalaa laajennettaisiin. Myös elinkautisvankeja koskevaa lainsäädäntöä muutettaisiin.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Esityksen arvioinnin lähtökohdat

1. Voimassa oleva yhdistelmärangaistusta koskeva sääntely on säädetty eduskunnan perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 10/2017 vp). Myös voimassa oleva pitkäaikaisvankien vapauttamismenettelystä annettu laki on säädetty valiokunnan myötävaikutuksella (PeVL 21/2005 vp). Tuossa yhteydessä valiokunta arvioi myös yhdistelmärangaistusta edeltänyttä silloin ehdotettua sääntelyä koko rangaistuksen suorittamisesta vankilassa (PeVL 21/2005 vp, s. 3). Niin sanottuja vaarallisia rikoksenuusijoita tai muuten pitkäaikaisvankeja koskeva lainsäädäntö on näin ollut aiemmin perustuslakivaliokunnan arvioitavana ja tätä lausuntokäytäntöä voidaan soveltuvin osin käyttää arvioitaessa myös nyt ehdotettua sääntelyä, joskin esityksessä ehdotettu varmuusvankeus poikkeaa luonteeltaan huomattavasti voimassa olevasta sääntelystä.

2. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on arvioinut yhdistelmärangaistusta koskevaa sääntelyä perustuslain (731/1999) 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja vapautensa menettäneen oikeuksia koskevan perustuslain 7 §:n 3 momentin kannalta. Lisäksi valiokunta katsoi, että yhdistelmärangaistusta koskevalla sääntelyllä oli merkitystä henkilökohtaista vapautta ja koskemattomuutta koskevan perustuslain 7 §:n 1 momentin ja yksityiselämän suojaa koskevan perustuslain 10 §:n kannalta (PeVL 10/2017 vp, s. 2). Esityksessä ehdotetaan yhdistelmärangaistusta koskevan sääntelyn soveltamisalan laajentamista ja sitä voidaan nähdäkseni arvioida samoista lähtökohdista. Käsiteltävänä olevaan esitykseen sisältyvää varmuusvankeutta koskevaa ehdotusta voidaan arvioida soveltuvien osin vastaavista lähtökohdista, mutta varmuusvankeutta luonnehditaan käsiteltävänä olevassa esityksessä (s. 34) ”rikosoikeudelliseksi turvaamistoimiluonteiseksi seuraamukseksi”, minkä lisäksi se määrättäisiin tuomioistuimen tietystä rikoksesta tuomitseman rangaistuksen suorittamisen jälkeen toteutuvaksi. Tämä merkitsee, että varmuusvankeutta koskevaa ehdotettua sääntelyä on arvioitava korostuneesti perustuslain 7 §:n 1 ja 3 momentin sekä perustuslain 8 §:n kannalta. Korostunutta merkitystä tulee antaa myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklalle ja sitä koskevalle Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännölle.

3. Edellä todettu merkitsee, että ehdotettua sääntelyä on arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten sekä edellä mainittuihin perusoikeussäännöksiin mahdollisesti sisältyvien erityisten rajoitusedellytysten kannalta (ks. myös PeVL 10/2017 vp, s. 2).

4. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on aiemmassa lausuntokäytännössään arvioinut suhteellisen usein ehdotettua rikosoikeudellista lainsäädäntöä valtiosääntöoikeudellisesta näkökulmasta. Valiokunnan vakiintuneen rikosoikeudellista lainsäädäntöä koskevan lausuntokäytännön mukaan rikosoikeudelliselle sääntelylle tulee olla esitettävissä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (alun perin PeVL 23/1997 vp, s. 2/II). Valiokunnan mukaan tämä lähtökohta koskee myös rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään tehtäviä muutoksia (PeVL 9/2016 vp, s. 4). Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaisesti rangaistussäännösten tulee täyttää perusoikeuden rajoittamiselle asetettavat yleiset edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityisedellytykset, ja perustuslakivaliokunnan perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin palautuva käytäntö koskee rikoslainsäädäntöä yleisesti (ks. esim. PeVL 48/2017 vp, s. 7–8 ja PeVL 56/2018 vp, s. 2).

5. Valiokunta on myös useasti katsonut, että rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen, ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (alun perin PeVL 23/1997 vp, s. 2/II; ks. myös esim. PeVL 9/2016 vp, s. 6, PeVL 56/2014 vp, s. 3 ja PeVL 16/2013 vp, s. 2, PeVL 37/2024 vp, 3 kohta ja PeVL 7/2025 vp, 10 kohta).

6. Perustuslakivaliokunta on käytännössään pitänyt sinänsä selvänä, ettei perustuslaki aseta tiukoja rajoja rangaistusten korottamiselle, kunhan muutokset kytketään hyväksyttäviin perusteisiin (PeVL 37/2024 vp, 5 kohta). Valiokunta on huomauttanut (PeVL 9/2016 vp), ettei perustuslain säätäjän tarkoituksena ole ollut kontrolloida rangaistusjärjestelmän yleistä kehittämistä. Valiokunta on todennut lainsäätäjän harkintamarginaalin olevan kriminalisointien suhteen varsin väljä (PeVL 23/1997 vp, s. 2/I). Harkintavalta ei kuitenkaan ole rajaton. Esimerkiksi valtiontalouden sopeuttamistoimia ei voida sellaisenaan pitää hyväksyttävänä perusteena rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän muutoksille (PeVL 9/2016 vp, s. 5–6). Perustuslakivaliokunnan tuoreemman

lausuntokäytännön mukaan tällaiset näkökohdat voivat perustuslain kannalta muodostua ongelmallisiksi vain poikkeuksellisissa arviointitilanteissa (PeVL 37/2024 vp, s. 5 kohta). Oikeasuhtaisuuden kannalta valiokunta ei ole pitänyt huomattavaa rangaistusasteikon korotusta lakiehdotuksen säätämisyjärjestykseen vaikuttavana, vaikka se arvioi ehdotuksen olleen jossain määrin ongelmallinen oikeasuhtaisuusvaatimuksen kannalta (PeVL 7/2025 vp, 17 kohta).

7. Lisäksi eduskunnan perustuslakivaliokunta on yhdistelmärangaistusta koskevaa ehdotettua sääntelyä arvioidessaan kiinnittänyt katsonut, että vaarallisia rikoksenuusijoita koskevien rikosoikeudellisten seuraamusten valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa on huomioitava myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asiaa koskeva ratkaisukäytäntö, jossa on korostettu valtion positiivista toimintavelvoitetta yksilön hengen ja fyysisen koskemattomuuden turvaamiseksi (PeVL 10/2017 vp, s. 2 ja siinä viitatus EIT:n ratkaisut *Osman v. Yhdistynyt kuningaskunta* 28.10.1998, 115 ja 116 kohta, *Mastromatteo v. Italia* 24.10.2002, 68 kohta, *Branko Tomasic v. Kroatia* 15.1.2009, 51 kohta ja *Jendrowiak v. Saksa* 14.4.2011, 37 kohta).

8. Varmuusvankeutta koskevaa ehdotusta koskevassa valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa on lisäksi kiinnitettävä korostunutta huomiota Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklaa koskevaan ratkaisukäytäntöön, jossa tuomioistuin on arvioinut eri sopimusvaltioiden rikostuomion suorittamisen jälkeisen vapaudenriiston hyväksyttävyyttä. Tässä ratkaisukäytännössä sanotunkaltaista sääntelyä on arvioitu joko EIS 5(1)(a) artiklan tai 5(1)(e) artiklan kannalta. Ensin mainitussa on kysymys artiklan mahdollistamasta vapaudenriistosta tilanteessa, jossa henkilö vangitaan lain nojalla sen jälkeen, kun hänet on tuomittu toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Tällöin alkuperäisen tuomion ja sen jälkeen tapahtuvan ennaltaehkäisevän vapaudenriiston välillä on oltava riittävä syy-yhteys (ks. esim. *B. v. Saksa*, 19.4.2012, 71–76 kohta ja *Tim Henrik Bruun Hansen v. Tanska*, 9.7.2019, 65–84 kohta). Jos taas kysymys on ollut EIS 5(1)(e) artiklassa tarkoitetusta vapaudenriistosta ”heikon mielenterveyden” (unsound mind) perusteella, EIT:n ratkaisukäytännössä on edellytetty tiettyjen vähimmäisvaatimusten täyttymistä (ks. esim. *Ilseher v. Saksa [GC]*, 4.12.2018, 127 ja 146 kohta).

Varmuusvankeutta koskevan sääntelyn hyväksyttävyys ja välttämättömyys

9. Esityksessä ehdotetaan otettavaksi käyttöön varmuusvankeus. Varmuusvankeuteen määrääminen olisi mahdollista, jos yhdistelmärangaistukseen tuomitun kohdalla olisi edelleen olemassa ilmenen vaara, että hän vapauduttuaan syyllistyy uuteen vakavaan henkeä, terveyttä tai vapautta loukkaavaan rikokseen ja varmuusvankeutta olisi pidettävä välttämättömänä muiden hengen, terveyden tai vapauden suojelemiseksi (1. lakiehdotuksen 2 c luvun 11 a §).

10. Kysymys olisi huomattavasta rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän muuttamista koskevasta ehdotuksesta, koska varmuusvankeus merkitsisi ennalta määrittelemättömän pituista vankeilassaoloajan jatkumista.

11. Esityksen suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä koskevissa perusteluissa (s. 120) katsotaan, että varmuusvankeutta koskevan sääntelyn tarkoituksena on turvata perustuslain 22 §:n edellyttämin tavoin julkisen vallan toimesta perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattu jokaisen oikeus elämään ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Esityksen mukaan sääntelyn tavoitetta voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta.

12. Esityksessä (s. 27–28, 31 ja 118–119; ks. myös s. 121) myös viitataan edellä mainittuun eduskunnan perustuslakivaliokunnan kantaan (PeVL 10/2017 vp, s. 2), jonka mukaan vaarallisia rikoksensuusijoita koskevaa sääntelyä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöön, jossa on korostettu valtion positiivista toimintavelvoitetta yksilön hengen ja fyysisen koskemattomuuden turvaamiseksi.

13. Edellä mainitun EIT:n positiivista toimintavelvoitetta koskevan ratkaisukäytännön suhteen on syytä todeta, että siinä on lähtökohtaisesti ollut ennen muuta kysymys viranomaisiin kohdistuneesta tiettyä konkreettista tilannetta koskevasta velvoitteesta, jossa positiivinen toimintavelvoite syntyy, jos viranomaiset ovat tienneet tai heidän olisi pitänyt tietää tiettyyn henkilöön tai tiettyihin henkilöihin kohdistuneesta uhkasta ja riittävät ajateltavissa olevat toimenpiteet on laiminlyöty (Osman v. Yhdistyneet kuningaskunnat [GC], 28.10.1998, 116 kohta). Myöhemmässä ratkaisukäytännössään EIT on kuitenkin laajentanut EIS 2 artiklasta seuraavaa positiivista toimintavelvoitetta koskevan ratkaisukäytäntönsä koskemaan myös laajemmin yhteiskunnan jäsenten suojaamista, joskin tällöinkin on edellytetty uhkan olevan todellinen ja välitön (Mastromatteo v. Italia [GC], 24.10.2002, 72–74 kohta ja Maiorano ym. v. Italia, 15.12.2009, 107–109 kohta).

14. Rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään tehtäville muutoksille tulee olla esitettävissä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (PeVL 9/2016 vp, s. 4 ja PeVL 10/2017 vp, s. 3). Koska varmuusvankeudessa olisi kysymys hyvin huomattavasta seuraamusjärjestelmää koskevasta muutoksesta, sääntelyn hyväksyttävyydelle asetettavat korostuvat.

15. Yhdistelmärankaistusta koskevaa sääntelyä arvioidessaan valiokunta katsoi, että silloin esitetyt uusintarikollisuuden vähentämiseen ja välillisesti perustuslain 7 §:ssä tarkoitettuun oikeutta elämään ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen palautuvat suojelunäkökohdat ilmensivät hyväksyttävyyksvaatimuksen edellyttämää painavaa yhteiskunnallista tarvetta ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävää perustetta. Ehdotetulla varmuusvankeutta koskevalla sääntelyllä pyritään käytännössä samoihin tavoitteisiin, mutta esityksessä (esim. s. 30–31) korostuu tavoite jatkaa yhdistelmärankaistukseen tuomitun vapaudenmenetyksensä tilanteessa, jossa hänen arvioidaan muodostavan vaaraa muille. Ehdotetun sääntelyn tavoitteet liittyvät näin ennen muuta tiettyjen yksilöiden eristämiseen yhteiskunnasta ennalta määräämättömäksi ajaksi.

16. Esityksessä (s. 47) arvioidaan, että varmuusvankeuteen määrättäisiin yksittäisiä tai enintään muutamia henkilöitä vuodessa. Yhdistelmärankaistukseen on esityksen mukaan viimeisen viiden vuoden aikana tuomittu 4–8 henkilöä vuodessa. Esityksessä (s. 8–10) sinänsä todetun mukaisesti Suomen oikeuteen on aiemmin sisällynyt mahdollisuus pitää pakkolaitokseen eristettyä henkilöä rangaistuslaitoksessa epämääräisen ajan yli tuomioistuimen määräämän rangaistuksen (L:lla 786/2005 kumottu laki vaarallisten rikoksensuusijain eristämisestä 15 §:n 1 momentti). Tätä lainkohtaa ei kuitenkaan 1970-luvun puolivälin jälkeen sovellettu (HE 262/2004 vp, s. 6/II). Myös eduskunnan perustuslakivaliokunta on pitänyt edellä mainitun mahdollisuuden sisältänyttä niin sanottua pakkolaitosjärjestelmää perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta ongelmallisena (PeVL 21/2005 vp, s. 3/I). Käsiteltävänä olevassa esityksessä ei esimerkiksi rikollisuudessa tai rikosten tekijöissä tapahtuneiden mahdollisten muutosten kannalta arvioida, minkä vuoksi Suomessa olisi juuri nyt perusteltua, hyväksyttävää ja välttämätöntä ottaa käyttöön varmuusvankeuden kaltainen mahdollisuus vaarallisen rikosentekijän ajallisesti epämääräinen vapaudenmenetyksen käsitteellä toimenpide. Esityksessä esitettyjen perustelujen mukaan varmuusvankeuden

perustumisesta painavaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen ei näin voida vaikeuksitta vakuuttua, mitä on varmuusvankeuden hyvin konkreettisesti perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuva luonne huomioon ottaen pidettävä ongelmallisena.

17. Jäljempänä tarkemmin käsiteltävän mukaisesti varmuusvankeudessa olisi kysymys perustuslain 7 §:ssä turvatun henkilökohtaisen vapauden sekä 8 §:ssä turvatun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen samoin kuin rangaistusjärjestelmän oikeasuhtaisuuden kannalta ongelmallisesta seuraamuksesta. Varmuusvankeus poikkeaisi olennaisesti siitä lähtökohdasta, jonka mukaan rikollisen teon moitittavuus ja siihen liittyvä rangaistusuhka ilmenee kunkin rikoksen tunnusmerkistön yhteydessä säädetystä rangaistusasteikosta (PeVL 10/2017 vp, s. 4). Edellä todetun sekä varmuusvankeuden huomattavasti ja kestoltaan ennalta määräämättömästi perustuslaissa turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen puuttuva luonne huomioon ottaen esityksessä (s. 120) käsiteltyjä perustuslain 22 §:ään sekä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuteen palautuvia varmuusvankeuden käyttöönottoa puoltavia perusteita ei nähdäkseni voi pitää riittävänä, ottaen lisäksi erityisesti huomioon, että esityksessä ei ole esitetty sellaisia rikollisuustilanteen tai rikoksentekijöiden ”profiilin” merkittävään muuttumiseen kytkeytyviä käytännön syitä, jotka välttämättä puoltaisivat ehdotettua varmuusvankeutta koskevaa sääntelyä.

Varmuusvankeutta koskevan ehdotuksen suhde perustuslain 7 §:ään

18. Varmuusvankeus voitaisiin määrätä yhdistelmärankaistukseen tuomitulle 1. lakiehdotuksen 2 c luvun 11 a §:ssä tarkemmin määritellyin edellytyksin. Esityksen (s. 34) mukaan varmuusvankeus ei olisi itsenäinen rangaistustyyppi vaan pikemmin rikosoikeudellinen turvaamistoimiluonteinen seuraamus. Se kuitenkin esityksen mukaan pitkälti vastaisi tavanomaisen vankeusrangaistuksen suorittamista, minkä vuoksi se muodostaisi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaisesti rikosoikeudellisen vapaudenmenetyksen. Tätä ilmentäisi muun ohessa se, että varmuusvankeus täytäntöönpanotaisiin vankilassa ja varmuusvankeuteen määrätty sijoittuisivat vankeusvangeille tarkoitetuille osastoille (HE, s. 96).

19. Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan henkilökohtaista vapautta ei saa riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että rikoslakiin vuonna 2011 lisätty valvontarangaistus merkitsee epäilemättä perustuslain 7 §:n 3 momentissa tarkoitettua vapaudenmenetystä, vaikka valvontarangaistuksen täytäntöönpanopaikkana on tuomitun asunto (PeVL 30/2010 vp, s. 2/II). Valiokunta on arvioinut myös yhdistelmärankaistusta vastaavin perustein (PeVL 10/2017 vp, s. 4). Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä perustuslain 7 §:ssä tarkoitettua vapaudenmenetystä on arvioitu myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5(1) artiklassa lueteltujen vapaudenriiston oikeuttavien perusteiden kannalta (esim. PeVL 5/2018 vp, s. 4–5).

20. EIS 5(1) artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Artiklan mukaan keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan, paitsi artiklan 1 kohdan a–f alakohdassa tarkoitetuissa tapauksissa ja lain määräämässä järjestyksessä. Artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaan vapaudenriisto on mahdollinen, kun henkilö vangitaan lain nojalla sen jälkeen, kun hänet on tuomittu toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Saman sopimuskohdan f alakohta mahdollistaa lisäksi henkilön vapaudenriiston tämän ”heikon mielenterveyden” vuoksi.

21. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että EIS 5(1)(a) artiklan nojalla tapahtuva vapaudenmenetys edellyttää tuomion jälkeisen preventiivisen vapaudenriiston tilanteissa riittävää syy-yhteyttä alkuperäisen syyksilukevan rikostuomion ja sen jälkeen annettavan preventiivistä vapaudenmenetystä koskevan määräyksen välillä (esim. M. v. Saksa, 17.12.2009, 99–101 kohta, Bergmann v. Saksa, 7.1.2016, 104 kohta ja Ilseher v. Saksa [GC], 4.12.2018, 144 kohta). EIT on myös katsonut, että jos alkuperäisessä syyksilukevaan tuomioon ei sisälly mainintaa preventiivisestä vapaudenmenetyksestä, vastaajaa koskevan syyksilukevan tuomion ja myöhemmän preventiivistä vapaudenmenetystä koskevan määräyksen välillä ei ole riittävää syy-yhteyttä (esim. W.A. v. Sveitsi, 2.11.2021, 34 kohta).

22. Jos taas vapaudenmenetys perustuu EIS 5(1)(e) artiklassa tarkoitettuun heikkoon mielenterveyteen, EIT:n ratkaisukäytännössä on edellytetty toimivaltaisen viranomaisen laatimaa objektiivista lääketieteellistä asiantuntija-arviota henkilön todellisesta mielenterveyden häiriöstä, tämän mielenterveyden häiriön olevan asteeltaan yksilön eristämistä vaativaa sekä vapaudenmenetyksen perustumista siihen, että mielenterveyden häiriö jatkuu (esim. Ilseher, v. Saksa [GC], 4.12.2018, 127 kohta ja W.A. v. Sveitsi, 2.11.2021, 36 kohta). Lisäksi tällöin edellytetään, että preventiivinen vapaudenmenetys toimeenpannaan terveydenhuollon toimintayksikössä tai vastaavassa (esim. Ilseher v. Saksa [GC], 4.12.2018, 138 kohta).

23. Esityksen perusteella ei nähdäkseni ole yksiselitteisen selvää, miten ehdotettua varmuusvankeutta koskevaa sääntelyä on arvioitava EIS 5 artiklan kannalta. 1. lakiehdotuksen 2 c luvun 11 a §:n 1 momentin mukaan varmuusvankeuteen voitaisiin määrätä luvun 11 §:ssä tarkoitettuun yhdistelmärangaistukseen tuomittu, jos on edelleen olemassa ilmeinen vaara, että tuomittu vapauttuaan syyllistyy uuteen vakavaan henkeä, terveyttä tai vapautta loukkaavaan rikokseen, ja varmuusvankeuteen määräämistä on pidettävä välttämättömänä muiden hengen, terveyden tai vapauden suojelemiseksi. Varmuusvankeuteen määräämisestä päättäisi Helsingin hovioikeus, jonka olisi 1. lakiehdotuksen 2 c luvun 11 a §:n mukaan asiaa koskevassa harkinnassaan otettava huomioon momentin 1–4 kohdassa tarkoitetut seikat. Sanotuissa kohdissa ei mainita yhdistelmärangaistukseen johtanutta alkuperäistä syyksilukevaa tuomiota. Selvää sinänsä lienee, että yhdistelmärangaistukseen johtanut alkuperäinen tuomio otetaan huomioon 1. lakiehdotuksen 2 c luvun 11 a §:n 1 kohdassa tarkoitetussa riskiarviossa sekä 2 kohdassa tarkoitettua tuomitun aiempaa rikollisuutta arvioitaessa, mutta epäselväksi nähdäkseni kuitenkin jää, täyttäisikö varmuusvankeuden muodostama vapaudenmenetys EIS 5(1)(a) artiklassa tarkoitetut EIT:n ratkaisukäytännössä täsmentyneet edellytykset vai muodostuisiko se sellaiseksi lisäseuraamukseksi, jolla ei ole riittävää syy-yhteyttä aiempaan syyksilukevaan tuomioon, jolloin sitä ei voitaisi perustella EIS 5(1)(a) artiklan näkökulmasta. Esityksessä lienee ajateltu, että tällainen riittävä syy-yhteys aiempaan syyksilukevaan tuomioon on olemassa, koska varmuusvankeuteen voitaisiin määrätä yhdistelmärangaistukseen tuomittu, jolloin varmuusvankeus toimisi ikään kuin turvaamistoimenpiteen kaltaisena jatkona yhdistelmärangaistukselle, mutta poissuljettua ei nähdäkseni kuitenkaan EIT:n ratkaisukäytännön valossa ole, etteikö varmuusvankeutta voisi pitää myös sellaisena lisäseuraamuksena, jolla ei ole riittävää kausaaliyhteyttä syyksilukevaan yhdistelmärangaistus-tuomioon. EIS 5(1)(e) artiklan kannalta varmuusvankeus taas muodostuu ongelmalliseksi, koska varmuusvankeus ei ole tarkoitettu syyntakeettomiksi katsotuille ja koska varmuusvankeutta ei täytäntöön pantaisi terveydenhuollon toimintayksikössä tai vastaavassa EIT:n ratkaisukäytännössä edellytetyssä instituutiossa vaan varmuusvankeus pantaisiin täytäntöön vankilassa ja varmuusvankeuteen määrättyt sijoittuisivat vankeusvangeille tarkoitetuille osastoille (HE, s. 96). Ehdotetun varmuusvankeuden suhdetta EIS 5 artiklaan olisi nähdäkseni syytä pyrkiä selventämään.

Riskiarvio vapaudenmenetyksen perusteena

24. Varmuusvankeuden määrääminen perustuisi keskeisesti 1. lakiehdotuksen 2 c luvun 11 a §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun tuomitusta tehtävään riskiarvioon, muiden momentin 2–4 kohdassa tarkoitettujen seikkojen ohella. Vaikka varmuusvankeuteen määrääminen perustuisi tuomioistuimen toteuttamaan oikeudelliseen kokonaisarvioon, riskiarviolla olisi keskeinen merkitys varmuusvankeuteen määräämisen perusteena, koska varmuusvankeuteen määrääminen 1. lakiehdotuksen 2 c luvun 11 a §:n 1 momentin mukaan edellyttää ilmeistä vaaraa siitä, että tuomittu vapauduttuaan syyllistyy uuteen vakavaan henkeä, terveyttä tai vapautta loukkaavaan rikokseen.

25. Esityksessäkin (esim. s. 27 ja 120) todetun mukaisesti tuomitun tulevaan rikollisuuteen kohdistuva riskiarviointi on hyvin vaikeaa ja tällaisiin arvioihin sisältyy merkittäviä epävarmuustekijöitä. Esityksessä viitataan muun muassa Suomessa toteutettuun väkivaltariskin arviointeja koskevaan tutkimukseen (Matti Tolvanen, Alice Keski-Valkama, Tarja Koskela, Jussi Pajuoja, Mika Rautanen, Jari Tiihonen, Sasu Tyni, Miisa Törölä & Emilia Eskelinen, Vaarallisuuden ja väkivaltariskin arvioiminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:70), jonka yhtenä johtopäätöksenä (s. 101) todetaan seuraavaa: ”— — uusimisriskiä koskevien arvioiden heikko osuvuus ja arviointiin liittyvä sanktiokumulaatio ovat oikeusturvan kannalta vakava ongelma. Elinkautisvangin vapauttamiseen liittyvä väkivaltariskin arviointi voi pahimmillaan pidentää vankeusrangaistuksia rikosoikeudellisesti ja tutkimuksellisesti kestävämmillä perusteilla.” Esityksessä (s. 27) todetaan, että tämänhetkisen tutkimusnäytön perusteella nykyisten menetelmien perusteella laadittuja riskiarvioita on pidettävä luonteeltaan suuntaa-antavina. Nyt ehdotetaan sääntelyä, jossa tällaisia arvioita ehdotetaan käytettäväksi keskeisesti kestoltaan epämääräisen seuraamuksen määräämisen perusteena.

26. Eduskunnan perustuslakivalokunta ei ole lausuntokäytännössään ottanut nimenomaisesti kantaa väkivaltariskiarvioiden käyttämiseen oikeudellisen harkinnan tueksi (ks. myös HE, s. 121). Väkivaltariskiä koskevia arvioita sinänsä jo nyt käytetään oikeudellisen arvioinnin osana, mutta nyt käsiteltävänä olevassa ehdotuksessa olisi kysymys kestoltaan epämääräisen vapaudenmenetyksen käsittävän seuraamuksen perustumisesta keskeisesti edellä todetun mukaisesti enintään suuntaa-antavina pidettävään riskiarvioon.

27. Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan vapautta ei saa riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan mielivaltaisten vapaudenriistojen kielto rajoittaa lainsäätäjän mahdollisuuksia määrätä vapaudenriistojen perusteista (HE 309/1993 vp, s. 48/II). Euroopan neuvoston vaarallisia rikoksentekeijöitä koskevan suosituksen (Recommendation CM/Rec(2014)3 of the Committee of Ministers to Member States concerning dangerous offenders) mukaan varmuusvankeuden kaltaisia preventiivisiä vapaudenmenetyksen käsittäviä seuraamuksia tulisi käyttää vain silloin kuin yksilön oikeuksiin vähemmän puuttuvat keinot eivät ole mahdollisia (esim. suosituksen 5 ja 18 kohta). Riskiarvioiden käyttämistä osana varmuusvankeuden määräämistä on näin arvioitava myös oikeasuhtaisuuden kannalta ottaen huomioon, että varmuusvankeudessa olisi kysymys kestoltaan ennalta määräämättömästä seuraamuksesta.

28. Ottaen huomioon, että ehdotettu varmuusvankeutta koskeva sääntely mahdollistaa yksilön vapautteen kohdistuvan kestoltaan ennalta määräämättömään toimenpiteen,

varmuusvankeuden määrittämisen perustumista oletettavasti suhteellisen pitkälti tiedetysti lähinnä suuntaa-antavaan riskiarvioon voidaan pitää ongelmallisena. Tutkimustiedon mukaan väkivaltariskin arvioinnin menetelmät tuottavat suhteellisen luotettavaa tietoa väestötasolla, mutta yksilötasolla tulosten luotettavuus on toinen (Matti Tolvanen, Alice Keski-Valkama, Tarja Koskela, Jussi Pajuoja, Mika Rautanen, Jari Tiihonen, Sasu Tyni, Miisa Törölä & Emilia Eskelinen, Vaarallisuuden ja väkivaltariskin arvioiminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:70, s. 163). Vaikka vapaudenmenetyksen perusteista säädettäisiin 1. lakiehdotuksen 2 c luvun 11 a §:n 1 momentissa tarkkarajaisesti ja täsmällisesti, kestoaltaan ennalta määrittämättä vapaudenmenetyksen käsittävän seuraamuksen määrittämisestä ei ole nähdäkseni varmuusvankeuden kaltaisten seuraamusten viimesijaisuuden ja oikeasuhtaisuuden kannalta ongelmattomaa kytkeä niin vahvasti tiedetysti virhemahdollisuuksia sisältäviin lähinnä suuntaa-antaviin riskiarvioihin.

Varmuusvankeutta koskevan sääntelyn oikeasuhtaisuus

29. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen, ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (alun perin PeVL 23/1997 vp, s. 2/II; ks. myös esim. PeVL 9/ 2016 vp, s. 6, PeVL 56/2014 vp, s. 3 ja PeVL 16/2013 vp, s. 2, PeVL 37/2024 vp, 3 kohta, PeVL 7/2025 vp, 10 kohta ja PeVL 11/2026 vp, 10 kohta).

30. Valiokunta on yhdistelmä-rangaistusta koskevaa ehdotusta käsitellessään todennut, että rikosoikeudellisessa lainsäädännössä on vakiintuneesti lähdetty siitä, että rikollisen teon moitittavuus ja siihen liittyvä rangaistusuhka säädetään kunkin rikoksen tunnusmerkistön yhteydessä (PeVL 10/2017 vp, s. 4). Perusoikeusuudistuksen esitöissä on lisäksi painotettu, että kuhunkin rikokseen liittyvät rangaistukset on säädettävä eduskunnan hyväksymässä laissa (HE 309/1993 vp, s. 50/II). Sellainen lainsäädännön systematiikka, jossa rikoksesta seuraava rangaistusuhka ilmenee kustakin rangaistussäännöksestä, turvaa perustuslakivaliokunnan omaksuman kannan mukaan olennaisella tavalla myös rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ydinsisältöön kuuluvaa ennakoitavuutta (PeVL 10/2016 vp, s. 9 ja PeVL 10/2017 vp, s. 4). Näihin näkökohtiin nähden valiokunta ei ole pitänyt täysin ongelmattomana sellaista rikosoikeudellista sääntelyratkaisua, joka johtaa tilanteeseen, jossa rikoksesta seuraavan rangaistuksen enimmäispituus ei ilmenekään tekoa koskevasta rangaistussäännöksestä (PeVL 10/2017 vp, s. 4). Kysymys oli tällöin tuolloin ehdotettua yhdistelmä-rangaistusta koskevasta sääntelystä, jota valiokunta kuitenkin piti perustuslain kannalta mahdollisena, koska rikoslajikohtaisen rangaistusasteikon enimmäismäärästä poikkeamisesta ehdotettiin säädettäväksi täsmällisesti (PeVL 10/2017 vp, s. 4).

31. Esityksessä ehdotettu varmuusvankeus merkitsisi ennalta määrittelemättömän pituista vankeilassaoloajan jatkumista 1. lakiehdotuksen 2 c luvun 11 a §:ssä määriteltyjen edellytysten täyttyessä. Kysymys ei näin olisi enää yksinomaan siitä, että laissa säädettäisiin täsmällisesti rikoslajikohtaisen rangaistusasteikon enimmäismäärästä poikkeamisesta yhdistelmä-rangaistuksen tavoin, jossa mahdollinen asteikon enimmäismäärästä poikkeaminen on myös ajallisesti rajattu. Ehdotettu varmuusvankeutta koskeva sääntely näin tosiasiaissa mahdollistaisi rikoslajikohtaisten rangaistusasteikkojen sivuuttamisen varmuusvankeutta koskevan sääntelyn soveltamisalalla, minkä vuoksi ehdotettua sääntelyä voidaan eduskunnan perustuslakivaliokunnan aiemman lausuntokäytännön perusteella pitää oikeasuhtaisuusvaatimuksen ja rikosoikeudellisen

laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallisena. Valiokunta katsoi jo yhdistelmärangaistusta säädettäessä, että sanotunlaiseen sääntelyyn tulisi suhtautua hyvin pidättyväisesti (PeVL 10/2017 vp, s. 4). Nyt käsillä on oikeasuhtaisuusvaatimuksen ja rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta huomattavasti pidemmälle menevästä ehdotuksesta.

32. Vaikka ehdotetun varmuusvankeuden soveltamisala on suhteellisen kapea ja vaikka sen käyttö on 1. lakiehdotuksen 2 c luvun 11 a §:n 1 momentissa sidottu välttämättömyyttä koskevaan vaatimukseen, ehdotettu sääntely edellä mainittujen näkökohtien valossa muodostuu kuitenkin nähdäkseni oikeasuhtaisuuden ja rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta ongelmalliseksi, koska se mahdollistaa rikosoikeudellisten seuraamusten kohdentamisen yksilöön rikoslajikohtaisista rangaistusasteikoista riippumatta ja ennalta määräämättömäksi ajaksi.

Yhdistelmärangaistuksen tuomitseminen ja varmuusvankeuden määrääminen ensikertalaiselle

33. Esityksen mukaan rikoslain 2 c luvun 11 §:ssä tarkoitettu yhdistelmärangaistus voitaisiin jatkossa tuomita myös henkilö, joka ei ole aiemmin syyllistynyt rikokseen (1. lakiehdotuksen 2 c luvun 11 §:n 3 momentti). Tällöin edellytyksenä on, että hänet olisi tuomittava rikoslain 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettusta rikoksesta vähintään kahdeksan vuoden vankeusrangaistukseen ja että olisi olemassa ilmeinen vaara, että hän vapauduttuaan syyllistyy uuteen vakavaan henkeä, terveyttä tai vapautta loukkaavaan rikokseen. Koska 1. lakiehdotuksen 2 c luvun 11 a §:ssä tarkoitettuun varmuusvankeuteen voitaisiin määrätä yhdistelmärangaistukseen tuomittu, myös varmuusvankeus voitaisiin ehdotetun sääntelyn mukaan määrätä ensikertalaiselle. Yhdistelmärangaistuksen ja myös varmuusvankeuden soveltamedellytykset olisivat ensikertalaisten suhteen ehdotetun sääntelyn mukaan korkeammat, koska rikoksen uusimistilanteissa yhdistelmärangaistuksen edellytyksenä on, että henkilö tuomitaan rikoslain 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettusta rikoksesta vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistukseen.

34. Ehdotusta voidaan pitää hyvin ongelmallisena, koska rikoksen uusimisriskiä koskevissa arvioissa yksi keskeinen arvioinnissa vaikuttava tekijä eli henkilön aiempi rikollisuus puuttuu. Uusimisriskiä koskevassa arviossa henkilön aikaisempi rikollisuus on keskeisessä asemassa. Tutkimustiedon mukaan esimerkiksi aikaisempi väkivaltarikostausta on vahvin miesten väkivaltaisen käyttäytymisen uusimista ennakoiva riskitekijä (Aulikki Ahlgrén-Rimpiläinen et al., Vaarallisuuden arviointi – Sattuman summaako? Edilex 2020/41, s. 14). Tilanteessa, jossa henkilöllä ei ole aikaisempaa rikoshistoriaa, riskiarvion tekeminen voi olla huomattavasti vaikeampaa ja sen tulokset voivat olla epävarmempia – ottaen myös huomioon edellä riskiarvioiden epävarmuudesta yleisesti esitetty. Ehdotetun sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta olisi nähdäkseni perusteltua, jos yhdistelmärangaistusta ja varmuusvankeutta ei voitaisi tuomita tai määrätä ensikertalaiselle.

35. Perustuslakivaliokunta on rikosoikeudellista sääntelyä arvioidessaan pitänyt sääntelyn hyväksyttävyyden kannalta merkityksellisenä sitä, että rikoksen uusiminen on sen moitittavuutta lisäävä tekijä (PeVL 37/2024 vp, 6 kohta). Rikoksen uusimisen moitittavuutta ja näin ankarampia rangaistuksia mahdollistava vaikutus on merkityksellinen myös oikeasuhtaisuuden kannalta, koska rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (esim. PeVL 11/2026 vp, 10 kohta ja siinä mainitut lausunnot). Nyt ehdotettava sääntelyratkaisu poikkeaa edellä mainituista lähtökohdista. Sääntelyratkaisun, jossa nimenomaisesti vaarallisten

rikosten uusijoille tarkoitetun poikkeuksellisen seuraamuksen (yhdistelmärangaistus) ja tämän jälkeisen ajaltaan määräämättömän seuraamuksen (varmuusvankeus) soveltamisala kattaisi myös rikokseen ensi kertaa syyllistyvät, voidaan nähdäkseni katsoa johtavan tilanteeseen, jossa rangaistusjärjestelmä ei kokonaisuudessaan täytä oikeasuhtaisuuden vaatimuksia.

Varmuusvankeuden tuomitseminen alaikäiselle

36. Yhdistelmärangaistus on voimassa olevan rikoslain 2 c luvun 11 §:n mukaan mahdollista tuomita myös alaikäiselle. Esityksen (s. 124) mukaan yhdistelmärangaistukseen ei kuitenkaan sen voimassaoloaikana ole tuomittu alaikäisiä. Esityksessä ehdotettu varmuusvankeus olisi myös mahdollista määrätä alaikäiselle. Esityksessä (s. 37 ja 124) pidetään perusteltuna, että yhteiskunnan suojele asetetaan nuorten lievemman rikosoikeudellisen erityiskohtelun edelle niissä erittäin poikkeuksellisissa tapauksissa, joissa tuomittavana oleva teko on vakava ja erityisesti, jos alaikäinen on ehtinyt syyllistyä useisiin vakaviin rikoksiin.

37. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan lasten ja nuorten rikosoikeudelliselle erityiskohtelulle on esitettävissä hyväksyttävät valtiosääntöiset perusteet (ks. PeVL 59/2001 vp, s. 2/I, PeVL 21/2005 vp, s. 4/I ja PeVL 56/2018 vp, s. 2). Valiokunta on suhtautunut torjuvasti ehdotettuun lapseen sovellettavaksi tulevaan sääntelyyn, joka johtaisi tosiasiallisten vapaudenmenetysaikojen pitenemiseen nykyisestä (PeVL 21/2005 vp, s. 4 ja PeVL 56/2018 vp, s. 3). Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) 37 artiklan b kohdan mukaan lapsen vangitsemiseen on turvauduttava vasta viimesijaisena ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona. YK:n lapsen oikeuksien komitean lapsen oikeuksia rikosoikeusjärjestelmässä koskevan yleiskommentin nro 24 (CRC/C/GC/24, 18.9.2019) 6(c)(v) kohdan mukaan niissäkin harvoissa tilanteissa, joissa vapaudenriistoon turvautuminen viimeisenä keinona on perusteltua, tulisi varmistaa, että vapaudenriistoa sovelletaan ainoastaan vanhempiin lapsiin ja että sen kesto on tiukasti rajattu ja että sitä tarkistetaan säännöllisesti. Yleiskommentin 73 kohdan mukaan lainsäädäntöön tulisi sisältyä laaja valikoima toimenpiteitä, joihin ei sisälly vapaudenmenetystä, ja siinä tulisi nimenomaisesti suosia tällaisten keinojen käyttöä sen varmistamiseksi, että vapaudenriistoon turvaudutaan vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona.

38. Esimerkiksi Norjassa varmuusvankeus on mahdollista tuomita alle 18-vuotiaalle, mutta Norjan rikoslain 40 §:n 1 momentin mukaan varmuusvankeutta ei voida tuomita alle 18-vuotiaalle, ellei kysymys ole täysin poikkeuksellisista olosuhteista ("Er siktede under 18 år, kan forvaring ikke idømmes, med mindre det foreligger helt ekstraordinære omstendigheter"). Kuten esityksessä (s. 36) todetaan, YK:n lasten oikeuksien komitea on kahteen otteeseen kehottanut Norjaa luopumaan mahdollisuudesta tuomita varmuusvankeus alaikäiselle (viimeksi Committee on the Rights of the Child. Concluding observations on the seventh periodic report of Norway, 22.6.2025, CRC/C/NOR/CO/7, 42(c) kohta (s. 15)).

39. Eduskunnan perustuslakivaliokunta ei yhdistelmärangaistusta koskevassa lausunnossaan arvioinut lapsen oikeuksien kannalta mahdollisuutta määrätä yhdistelmärangaistus alle 18-vuotiaalle. On nähdäkseni kuitenkin selvää, että jo mahdollisuutta tuomita yhdistelmärangaistus alle 18-vuotiaalle voidaan pitää nuorten rikosoikeudellisen erityiskohtelun ja lapsen edun kannalta ongelmallisena. Vielä selvempää on, että alle 18-vuotiaan määrääminen ajallisesti ennalta määräämättömään varmuusvankeuteen olisi vastoin lapsen etua, koska kysymys ei olisi kestoaltaan tiukasti rajatusta vapaudenmenetyksestä ja koska vapaudenmenetystä pitäisi lasten suhteen

yleisesti pitää vasta viimesijaisena keinona. Ehdotus näin tosiasiallisesti ja selvästi johtaisi lapsia koskevien vapaudenmenetysaikojen pitenemiseen nykyisestä ja mahdollistaisi alaikäisten kestoltaan määräämättömän vapaudenriiston, mitä ei nähdäkseni voida pitää hyväksyttävänä. Lapsen edun kannalta ehdotettua sääntelyä olisi nähdäkseni välttämätöntä muuttaa niin, että varmuusvankeutta ei voitaisi määrätä alaikäiselle. Vastaavin lapsen etuun kiinnittyvin perustein olisi myös nähdäkseni perusteltua säätää siitä, että myöskään yhdistelmärankaistusta ei voitaisi tuomita alaikäiselle.

40. Esityksen (s. 124) perusteluissa alaikäiselle määrättävää varmuusvankeutta puoltavana perusteena mainitaan, että käytännössä alaikäisenä yhdistelmärankaistukseen tuomittu olisi ehtinyt jo tulla täysi-ikäiseksi tai ainakin hän olisi hyvin lähellä sitä varmuusvankeuteen määrättäessä, sillä yhdistelmärankaistuksen vankeusaika olisi ehdotuksen mukaan jatkossakin aina vähintään kolme vuotta ja varmuusvankeuteen määräämistä voitaisiin hakea vasta vankeuden loppuvaiheessa. Perustelulausumaa voidaan nähdäkseni pitää hyvin kyseenalaisena, koska YK:n lapsen oikeuksien komitean lapsen oikeuksia rikosoikeusjärjestelmässä koskevan yleiskommentin nro 24 (CRC/C/GC/24, 18.9.2019) 20 kohdan mukaan rikoksentekijän alaikäisyyttä määriteltäessä oleellinen ikä on rikoksentekohetken ikä.

Varmuusankeuteen määrätyn uusimisriskin arviointi ja uusimisriskiä alentavat toimet

41. Esitykseen sisältyvän 2. lakiehdotuksen 9 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen ja Vankiterveydenhuollon yksikön olisi säännöllisesti yhteistyössä arvioitava varmuusvankeuteen määrätyn riskiä syyllystyä uuteen henkeä, terveyttä tai vapautta loukkaavaan rikokseen. Ehdotetun säännöksen 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen ja Vankiterveydenhuollon yksikön olisi yhteistyössä järjestettävä varmuusvankeuden aikana toimia, joiden tavoitteena on vähentää varmuusvankeuteen määrätyn riskiä syyllystyä henkeä, terveyttä tai vapautta loukkaavaan rikokseen.

42. EIT:n ratkaisukäytännön perusteella vaarallisuutensa perusteella varmuusvankeuteen tai vastaavaan määrätylle on järjestettävä toimenpiteitä, jotka tähtäävät uusimisriskin vähentämiseen ja siihen, että preventiivisin perustein määrätty vapaudenmenetysaika rajataan ehdottoman välttämättömään (esim. M. v. Saksa, 17.12.2009, 128 kohta). Tällaisten toimenpiteiden tulee olla luonteeltaan erilaisia kuin tavanomaisille pitkäaikaisvangeille tarjottavien toimenpiteiden ja niiden tarkoituksena tulee nimenomaisesti olla uusimisriskin vähentäminen ja vapaudenmenetysajan lyhentäminen (James, Wells ja Lee v. Yhdistynyt kuningaskunta, 8.9.2012, 194 kohta).

43. Esityksen sisältämän 2. lakiehdotuksen 9 § on edellä mainittuun nähden sisällöltään niukka ja melko epätasällinen. Ehdotetun säännöksen 1 momentin mukaan uusimisriskiä olisi ensinnäkin arvioitava säännöllisesti. Esityksen säännöskohtaisten perustelujen (s. 101) mukaan säännöllisyydellä tarkoitettaisiin selvästi tiiviimpää uusimisriskin seurantaa kuin kahden vuoden välein tapahtuvaa seurantaa. Perustelujen mukaan kysymys olisi pikemmin Vankiterveydenhuollon yksikön ja Rikosseuraamuslaitoksen välisestä jatkuvasta yhteydenpidosta esimerkiksi varmuusvankeuteen määrätyn rangaistusajan suunnitelman etenemisestä. Ehdotettua sääntelyä olisi nähdäkseni tässä suhteessa välttämätöntä täsmentää esimerkiksi siten, että 2. lakiehdotuksen 9 §:n 1 momentissa säädettäisiin nimenomaisesti ajasta, jonka kuluttua varmuusvankeuteen uusimisriskiä on aina arvioitava momentissa tarkoitetun jatkuvan yhteydenpidon lisäksi.

44. 2. lakiehdotuksen 9 §:n 2 momentissa ei nimenomaisesti määriteltäisi niitä toimia, joita varmuusvankeuteen määrätyle olisi järjestettävä uusimisriskin vähentämiseksi. Koska varmuusvankeuden tavoite nimenomaisesti liittyy varmuusvankeuteen määrätyn uusimisriskin vähentämiseen, varmuusvankeuden sisältö määrittyy keskeisesti 9 §:n 2 momentissa tarkoitettujen toimien perusteella. Sääntelyä voidaan pitää tässä suhteessa perustuslain 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta huomattavan väljänä (nuorisorangaistuksen sisällön osalta soveltuvien osin vastaavasti ks. PeVL 34/2004 vp, s. 2/I). Sääntely ei nähdäkseni riittävällä tavalla määritä varmuusvankeuden keskeistä sisältöä säännöspärustaisesti, minkä vuoksi sääntelyä olisi välttämätöntä täsmäntää.

Muita huomiota

45. 1. lakiehdotuksen 2 c luvun 11 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuini voisi rangaistukseen tuomitessaan syyttäjän vaatimuksesta päätätä, että rikosentekijä tuomitaan yhdistelmärangäistukseen, joka koostuu vähintään rangaistuksen määramisestä säädetyjen säännösten mukaan mitattavasta ehdottomasta vankeudesta ja sitä välittömästi seuraavasta valvonta-ajasta. Voimassa olevan sääntelyn mukaan yhdistelmärangäistus koostuu enintään tapaukseen sovellettävien säännösten mukaan rikoksesta säädetyin enimmäisrangäistuksen pituisesta ehdottomasta vankeudesta ja sitä välittömästi seuraavasta valvonta-ajasta.

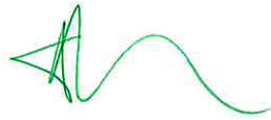
46. Esityksen (s. 87) mukaan sanalla ”vähintään” tarkoitettaisiin sitä, että yhdistelmärangäistuksen vankeusaika voisi jatkua tuomiossa mitattua rangaistusta pidempään tilanteessa, jossa varmuusvankeuteen määramistä on haettu ja jossa määramistä koskeva asia on kyseisenä ajankohtana vielä tuomioistuimessa vireillä. Tällöin yhdistelmärangäistuksen vankeusaika voisi jatkua voimassa olevasta lainsäädännöstä poiketen tuomioistuimen määramää vankeusaikaa kauemmin, jos varmuusvankeuteen määramistä on haettu.

47. Ehdotusta on tältä osin arvioitava perustuslain 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta. Jo voimassa oleva yhdistelmärangäistusta koskeva sääntely mahdollistaa tuomittuun kohdennettävien rikosoikeudellisten toimenpiteiden jatkumisen pidempään kuin mitä rikoksesta seuraavan rangaistuksen enimmäiskesto ilmentää. Jos tekijä esimerkiksi tuomitaan rikoslajikohtaiseen enimmäisrangäistukseen, yhdistelmärangäistuksen vuoden mittainen valvonta-aika merkitsee rikoksesta säädetyin enimmäisrangäistuksen ylittävää rangaistuksen osaa. Eduskunnan perustuslakivaliokunta ei yhdistelmärangäistusta koskevaa sääntelyä arvioi-
dessaan pitänyt silloin ehdotettua ja nykyisin voimassa olevaa sääntelyä laillisuusperiaatteen kannalta ongelmattomana, mutta koska rikoslajikohtaisen rangaistusasteikon enimmäismäärästä poikkeamisesta säädettiin täsmällisesti, se päättyi pitämään sääntelyä mahdollisena, mutta korosti, että tällaiseen sääntelyyn tulisi suhtautua hyvin pidättyväisesti (PeVL 10/2017 vp, s. 4).

48. Nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä ehdotetaan sääntelyä, joka edellä todetun mukaisesti mahdollistaisi yhdistelmärangäistuksen vankeusajan jatkumisen tuomiossa mitattua rangäistusta pidempään. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen sisältämän ennakoitavuusvaatimuksen kannalta ehdottomana lähtökohtana tulisi nähdäkseni pitää sitä, vapaudenmenetys ei jatku tuomioistuimen määramää määraikaista vankeusrangäistusta pidempään. Lisäksi ehdotettu sääntely mahdollistaa yhdistelmärangäistuksen sisältämän vankeusajan jatkumisen rikoslajikohtaista enimmäisrangäistusta pidempään tilanteessa, jossa yhdistelmärangäistukseen tuomittu on jo alun perin tuomittu rikoslajikohtaiseen enimmäisrangäistukseen. Ehdotettua sääntelyä voidaan

näin nähdäkseni pitää perustuslain 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vastaisena. Sääntelyä olisi nähdäkseni välttämätöntä muuttaa siten, että yhdistelmärangeistuksen vankeusaika ei saisi kestää alun perin tuomittua vankeusaikaa pidempään niissäkään tilanteissa, joissa varmuusvankeuteen määrittäminen on haettu.

Helsingissä 19.3.2026

Sakari Melander
OTT, VT, rikosoikeuden professori